סיפורים אובדים ברשת – אינטרנט, נרטיב ומשפט

שולמית אלמוג*

"...כבר התקדמנו עמוק למדי אל תוך עולם חדש ומופלא,
שבו החלומות הדיגיטליים בקושי נבדלים מן הממשות,
ובתוך ההֲלוּמציאות החדשה הזאת הולך ופוחת הסיכוי
שימשיכו עוד זמן רב להטריד את שלוותנו אמנים רומנטיים...".
(פיטר קריקסנוב, מתוך אחרית דבר לספר האמן ומרגריטה)**

א. מבוא. ב. נרטיב ומשפט. ג. נרטיב ברשת. ד. המשפט והרשת.
ה. סיום.

א. מבוא

בשנת 1826 קרא אלכסנדר סרגיביץ' פושקין לראשונה, לפני קהל, את יצירתו בוריס גודונוב. פוגודין, סופר ועורך שנכח באירוע, תיאר בזכרונותיו את תגובת הקהל:

> אנחנו במעט איבדנו את עשתונותינו. גלי הום וקור עברו בנוכחים. השערות סמרו. לא עמד לנו הכוח להתאפק. מדי פעם היה קופץ מישהו ממקומו וקורא בקול. שררו לסירוגין דממה ופרץ

---

* מרצה בכירה, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה. רשימה זו היא פיתוח והרחבה של הרצאות שניתנו ביוני 2001 בכנס בינלאומי בנושא "ספרות ומשפט – זיקות גומלין", שהתקיים באוניברסיטת תל־אביב, ובסימפוזיון בנושא "חופש הביטוי באינטרנט – עיון מחדש בשית הציבורי", שהתקיים באוניברסיטת חיפה. אני מבקשת להודות לפנינה אלון, ללטם פרי ולתמר הראל בן־שחר על עזרתן המועילה במחקר.

** פיטר קריקסנוב, "אחרון הרומנטיקנים", מתוך מיכאיל בולגקוב, האמן ומרגריטה (פיטר קריקסנוב – מתרגם, ידיעות אחרונות, 1999) 553.

nevo.co.il

> קריאות. הקריאה הסתיימה. הסתכלנו זה בזה ארוכות, עד שהסתערנו על פושקין. החלו היבוקים, מהומה, פרצו הצחוק והדמע, נשפכו הברכות.[1]

קשה להעלות על הדעת סיפור כלשהו – יהיו איכויותיו הפואטיות והתוכניות מרשימות ככל שיהיו – אשר יפיק מקהל נמענים בן־ימינו היקסמות כזו או תגובה דומה בעוצמתה. הדעיכה העכשווית של יכולת הסיפור לגעת בנו היא אחת מתוצאות־הלוואי של השינויים התרבותיים מרחיקי־הלכת שידעה המאה העשרים וישנם גורמים רבים שהובילו לעברה. מאמר זה ינסה לבחון השערה שעל־פיה אחד הגורמים המשמעותיים בתקשר זה הוא האינטרנט.

ואמנם, ההנחה העומדת ביסוד הדברים הבאים היא, כי האינטרנט אינו רק טכנולוגיה מהפכנית, אלא גם מייצג שינויים והתפתחויות של פרקטיקות תרבותיות. בין השאר, השינויים האלה רלבנטיים לכישורים וליכולת שלנו להיות מספרי סיפורים וקולטי סיפורים. לפני שארחיב על כך חשוב להדגיש כי לתופעת האינטרנט נקשר אשכול נרחב מאוד של השפעות והשלכות. ישנם כמובן הבדלים של ממש בין ההשלכות של השימושים והאפשרויות השונים הטמונים ברשת. כך, למשל, שימוש בדואר אלקטרוני, חיפוש תשובה ממוקדת לשאלה ספציפית, עריכת מחקר בעזרת מנועי־חיפוש המאפשרים הצלבות מיידיות בין ריכוזי מידע, שימושים מסחריים, אמנותיים, פוליטיים ורבים אחרים – לכל אחד מהיישומים האלה נודעות משמעויות נפרדות. הדברים הבאים אינם מבקשים לכנס את אשכול המשמעויות הזה תחת מכנה משותף אחד, אלא לתאר ווית אחת של מה שניתן לכנות "תרבות האינטרנט" או "חוויית האינטרנט", שבמרכזה ניסיון לקשור בין חווית האינטרנט ובין פגיעה ביכולת ליצור סיפורים ולהקשיב לסיפורים.

חלקו הראשון של המאמר יפרט טענה, שעל־פיה הנרטיב הוא כלי חיוני לשם כינון הבנות משפטיות ותפקודו השוטף של המשפט. לצורך מיפוי הקשרים בין נרטיב למשפט אעשה שימוש בשני מונחים: סיפורים מכוננים וסיפורים פונקציונליים. בהמשך יעסקו הדברים בטיעון שעל־פיו חוויית האינטרנט יוזמת ומקדמת כמה שינויים של ממש בפרקטיקות הקשורות ביכולת לספר סיפור ולהקשיב לו. כשם שיפורט ויודגם בחלקו האחרון של המאמר, לשינויים אלה נודעת משמעות חשובה בשדה המשפט; שכן הם נוגעים לסיפורים מכוננים, לסיפורים פונקציונלים, לאופן שבו אנו תופסים את המשפט, וכן לאופי הציפיות, התקוות והדרישות שאנו תולים בו. בסיכום הדברים תובא השערה, שעל־פיה הקשר בין הרשת לסיפור יניב בעתיד שינויים של ממש הן באופן השימוש בנרטיבים הן באופן הבנת המשפט.

---

1. התרחשות זו מתארת אולגה לויטן, שאף תרגמה לעברית את דבריו של פוגודין, באחרית דבר לספרו של אלכסנדר סרגיביץ' פושקין, הבושי של פטר הגדול (רנה ליטוין – מתרגמת, הקיבוץ המאוחד, תשס"ב), 267.

ב. נרטיב ומשפט

אפשר לתאר חלק חשוב מתוך נסיון החיים האנושי בעזרת דימוי טאגר של תבניות סיפוריות, המארגנות חלקים־חלקים מתוך המכלול העצום של המציאות. כל נרטיב יוצר מעין שטח מובחן ומואר בתוך מרחב בלתי־נתפס. למעשה פועלו של הנרטיב הוא העמדת קונסטרוקציה מארגנת.[2]

אפשר לראות כמעט כל מִבנה תרבותי או חברתי כצֶבֶר של סימבולים, המעורר תגובה רעיונית ורגשית. אולם מהו הכוח ההופך מקבץ של מבעים לאוסף של סימבולים המייצג תופעה מובחנת? מדובר בנושא מורכב, הקשור בגורמים רבים.[3] אחד מהחשובים בהם הוא הנרטיב, וזאת בשל כוחו המארגן, כשם שמפרט קאלר:

> Stories, the argument goes, are the main way we make sense of things, whether in thinking of our lives as progression leading somewhere or in telling ourselves what is happening in the world. ... [Life] follows not a scientific logic of cause and effect but the logic of story, where to understand is to conceive how one thing leads to another, how something might have come about...[4]

---

2. ראו: Anthony G. Amsterdam and Jerome Bruner, *Minding the Law* (Harvard University press, Cambridge, Mass., 2001), 116. על מרכזיותו של הנרטיב בהוויה האנושית ראו: Michael Roemer, *Telling Stories* (Rowman & Littlefield Publishers Inc., Maryland and London, 1995); Jonathan Culler, *Literary Theory: A Very Short Introduction* (Oxford University Press, Oxford, 1997), 83-94; Peter Brooks, *Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1988), 3-36.

3. לעיון מעניין בנושא זה ראו: Goran Aijmer, "The Symbolical Project", 13(1) *Cultural Dynamics* (2001) 66. לדברי אייג'מר:

> The sphere of symbolic creation suggests studies of how textures of complex iconology are accomplished by an integration of less inclusive icons into ever more comprehensive symbolic clusters. The grammar of such iconic image-making is one of architecture rather than syntax. What we are dealing with is a sort of "concrete" ... compositional process, a creation independent of mundane facts (שם, 69).

4. קאלר (לעיל, הערה 2), 83-84. והשוו לדבריו של אדוארד בונד: "A culture's story is a plot which binds its people to their place and means of existence. It gives life meaning and so it is the source of judgement". Edward Bond, *The Hidden Plot: Notes on Theatre and the State* (Methuen, London, 2000), 3.

nevo.co.il

רשימה זו אינה מיועדת לסקור את מכלול השפעותיו ותפקודיו של הנרטיב בתחום המשפט – נושא המניב שית מחקרי מגוון.[5] לצורך המשך פיתוחם של הדברים אסתפק בשרטוט ראשוני של מעין "מפת נרטיב", המיועדת לתאר את רוחב השתרעותו של הנרטיב בשדה המשפט ואת האופנים שבהם משתרגים המשפט והנרטיב באמצעות שני סוגי סיפורים הרלבנטיים למשפט – סיפורים מכוננים וסיפורים פונקציונליים.

גלנוויל ויליאמס הגדיר את תופעת המשפט: "a collection of symbols capable of evoking ideas and emotions, together with the ideas and emotions so evoked"[6]. מהו הכוח הנוטל מבעים מסוימים והופך אותם לסימבולים המייצגים את "תופעת המשפט"? האם אפשר לאתר, להגדיר ולתאר את הרגע התמקמק שבו מגיח המשפט מתוך מציאות נטולת משפט? דרידה ניסח את השאלה כך: "How are we to distinguish between the force of law of a legitimate power and the supposedly originary violence that must have established this authority?"[7]

דרידה מדגיש את האלימות המאפיינת את רגע כינון המשפט. אולם גם אם אפשר לזהות ברגע המעבר איכות אלימה, הכרוכה בצורך להפוך משטר נורמטיבי למחייב, מתלוות אליו גם תובנה או הארה הנוצרות לעתים דרך כוחו של הסיפור. תובנה כזו מלווה בהכרח את רגע כינון המשפט ומאפשרת לנו להשלים עם מרותו – עם האלמנט הכופה או האלים הכרוך בו. התרחשות כזו מאפיינת סיפורים מכוננים, המעצבים את הדרך שבה

---

5. סקירה מקיפה של המחקר המשויך לתחום המשפט והספרות ועוסק בנרטיב ובמשפט מצויה בספרם של Guyora Binder and Robert Weisberg, *Literary Criticism of Law* (Princeton University Press, Princeton, 2000), 201-287; ראו גם אמסטרדם וברונר (לעיל, הערה 2).

6. ראו: Glanville Williams, "Language and the Law," 61 *Law Quarterly Rev.* (1945) 71, p. 86. וילאמס טוען כי אי־אפשר לעשות הבחנה חדה בין מרכיביה השונים של הגדרתו: "We need not dispute whether it is primarily symbol or primarily emotion; Sometimes one, sometimes another aspect may be predominant, ut usually all three are inseparably connected". (שם). השוו זאת לקאהן, הכותב על קונספציית המשפט: "This myth of law is composed of an aggregation of ideas, values, and symbols linked by historical circumstance"(Paul W. Kahn, *The Reign of Law: Marbury v. Madison and the Construction of America* (Yale University Press, New Haven, 1997), 3). ראו גם את התייחסותו של ריקיר לחשיבותם העליונה של סמלים, כפי שהוא מצוטט על־ידי תומפסון:

> I am convinced that we must think, not behind the symbols, but starting from symbols, ... that they constitute the revealing substrate of speech which lives among men. In short, the symbol gives rise to thought (John B. Thompson, Critical Hermeneutics: A Study in the Thought of Paul Ricoeur and Jurgen Habermas (Cambridge University Press, Cambridge, 1981), 6).

7. ראו: Jacques Derrida, "Force of Law: The 'Mystical' Foundation of Authority", 11 *Cardozo Law Rev.* (1990) 919, p. 927.

nevo.co.il

אנו תופסים את המשפט, את הציפיות שלנו מהמשפט ואת הדרכים הפוטנציאליות לשינויו. הסיפור המכונן העומד ברקע תופעת המשפט הוא סיפור המעבר משלטון הכוח לשלטון החוק, שלו וריאנטים מיתיים רבים. גרסה כלשהי של סיפור מכונן נמצאת תמיד ברקע של כל מערכת משפטית. סיפור מכונן מתחזק באופן שוטף את תפיסת המשפט בחברה ואת הלגיטימיות והסמכות שלו. סביב לסיפור כזה מתלכדים הסימבולים, הידע והפעילות שנקשרים ברעיון המשפט.

הסיפורים המכוננים מופיעים בכמה שזות ורבים מהם מצויים ביצירות ספרות. אחד המבעים הספרותיים הידועים ביותר העוסקים ברגע כינון המשפט הוא סיפור משפטו של אורסטס שרצח את אמו, המלכה קליטיימנסטרה. על עוצמתו של הסיפור מעידה העובדה, כי זהו המקרה היחיד שבו נשתמרו שלוש טרגדיות של שלושה מחברים על אותה פרשה: הטרילוגיה של אייסכילוס – האוריסטיאה, אלקטרה של סופוקלס ואלקטרה של אוריפידס.[8]

האוריסטיאה מתארת שרשרת ארוכה של מעשי רצח ושפיכות־דמים, שבסופה רוצח אורסטס, בנו של אגממנון, את אמו ואת מאהבה כגאולת־דם על רצח אביו ועקב כך נרדף על־ידי האריניות, אלות גאולת־הדם. אורסטס נמלט מארגוס לדלפי, ומשם – לאתונה. האלה אתנה מציעה ליישב את הסכסוך באמצעות עריכת משפט ומייסדת על הר האריאופגוס את בית־המשפט הראשון של העולם העתיק. במשפט יוצא אורסטס זכאי והוא רשאי לחזור לארגוס. בכך מביאה אתנה לידי קץ מעגל אלימות נורא, שהעיב במשך דורות על החברה כולה, ומייסדת את שלטון החוק.[10]

נרטיב מכונן שכיוונו הפוך מתמקד במעבר מ"תור והב" אידאלי, שבו לא היה צורך במשפט, לעבר קיום אנושי פגום שהצריך את כינון המשפט.[11]

---

8. אהרן שבתאי, מבוא למחזה אלקטרה של סופוקלס (אהרן שבתאי – מתרגם, שוקן, תשס"ב), 9.

9. הטרילוגיה מורכבת מן המחזות "אגממנון", "נושאות הנסכים" ו"נוטות החסד" (אהרן שבתאי – מתרגם, שוקן, תשנ"א).

10. לפירוט ראו עדי פרוש, "נקמה, צדק ותפקידו של בית המשפט במחזה 'נוטות החסד' של אייסכילוס", מחקרי משפט יח (תשס"ב) 147. כשם שמציינות יואיק וסילבי, אותם סיפורים המכוננים את ההגמוניה עשויים לסייע במהלך התחתירה תחתיה. הדרך שבה אנו תופסים את הסיפורים תלויה בתנאים החברתיים הנוהגים. ראו: Patricia Ewick and Susan S. Silbey, "Subversive Stories and Hegemonic Tales: Toward a Sociology of Narrative", 29 *Law & Society Rev.* (1995) 197, pp. 212, 222. כך גם באשר לסיפורים מכוננים, שלעתים יש בהם רבדים המאפשרים קריאות דיכוטומיות. ראו, למשל, את הקריאה לאוריסטיאה שמציעה מריה אריסטודמו, הרואה ביצירה נרטיב חתרני, שבמוקדו מאבק־כוח מגדרי, המסתיים בנצחון המבנה הפטריארכלי המושתת על שליטה גברית: Maria Aristodemou, *Law & Literature* (Oxford University Press, Oxford, 2000), 58-80.

11. לתיאור מיתוס "תור והזב" ראו אהרן שבתאי, המיתולוגיה היונית (ספרי תל אביב, תש"ס), 27-30.

נרטיב מכונן כלשהו עומד כל העת ברקע המשפט, גם אם אין מודעים לו וגם אם אין מתייחסים אליו ישירות, סביבו מתלכדים המבעים הקשורים במשפט והופכים לאוסף מובחן, המעורר רעיונות ורגשות.[12]

סיפורים מכוננים נובעים ממקורות תרבותיים שונים, ובהם כתבים דתיים, הגות פילוסופית ופוליטית ואידיעים היסטוריים. כך, למשל, בול מראה כמה מרכזי תפקידם של סיפורי המקרא בעניין יצירתה של תפיסת המשפט שלנו.[13] סיפור מתן התורה למשה על הר סיני והאופן שבו מייצג משה גם את האל וגם את בני העם היהודי משמש בעיניו נרטיב ראשוני של סניגוריה במיטבה, העשוי להיות דגם לעריכת־דין עכשווית.[14] סיפורה של רחל המבכה את בניה ותשובתו של האל יוצרים נרטיב־יסוד, שבמרכזו יכולתו של המשפט לספק מענה בסיטואציות טעונות רגשית והוא רלבנטי לסוגיות עכשוויות, כגון תפקיד הרגשות בהליך שיפוטי.[15] גם אם רקעם של סיפורי המקרא דתי, דישומם קיים ועומד תמיד ובכל קהל.[16]

מילר עמד על תכונתם של סיפורי־יסוד – יהיה מקורם ספרותי, דתי, היסטורי או אחר – לייצג "a peculiar and unexpected relation between the affirmation of universal

12. ברעיון דומה דן רוברט קאבר, שכתב: "For every constitution there is an epic, for each decalogue a scripture" (Robert M. Cover, *Narrative, Violence, and the Law: The Essays of Robert Cover* (Marta Minow, Michael Ryan and Austin Sarat - eds., University of Michigan Press, Ann Arbor, 1992), 96). קאבר ממשיך וכותב כי: "... law and narrative are inseparably related. Every prescription is insistent in its demand to be located in discourse - to be supplied with history and destiny, beginning and end, explanation and purpose" (שם).

13. Milner S. Ball, *Called By Stories* (Duke University Press, Durham, 2000), 12. וראו גם Alan M. Dershowitz, *The Genesis of Justice* (Warner Books, New York, 2000). דרשוביץ כותב: "I believe that the broad narratives of justice and injustice (in the book of Genesis) are more enduring that the often, narrow, time-bound, and sometimes derivative rules of the Bible... The biblical narratives, especially in Genesis, are as fresh, as relevant, as provocative, and as difficult as they were in ancient times... the early biblical narratives have few peers in the history of provocative texts on the human condition" (שם, 19-20). הקשר בין המשפט לסיפור קדום אף יותר מהתנ"ך. תוקים, חוזים ומונחים משפטיים רבים מצויים בתעודות משפטיות מן המזרח הקדום. מופס כותב, כי "התעודות המשפטיות הקדומות מספרות סיפור... בשורה של ביטויים מטפוריים הקשורים זה בזה, ביטויים שהיתה להם איכות פיוטית". ראו יוחנן מופס, אהבה ושכחה: חוק לשון ודת במקרא ובספרות חז"ל (י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, תשס"ב), 1.

14. בול (לעיל, הערה 13), 9-21.

15. שם, 81-105.

16. שם, 6.

nevo.co.il

moral law and storytelling".[17] לכאורה הקשר בין חוק לסיפור מסוים או נרטיב בכלל עשוי להיתפס כמקרי או כשטחי, אולם לאמיתו של דבר לא ניתן להפריד בין אתיקה לנרטיב: "not because stories contain the thematic dramatization of ethical situations, choices and judgments,... but... because ethics itself has a peculiar relation to that form of language we call narrative".[18] במלים אחרות: עצם היכולת לבטא דבר־מה כמבע סיפורי היא המעניקה לו תקפות אתית. התצורה הלשונית והרעיונית המכונה נרטיב היא ההופכת מבנה טיעוני או נוסחה למבעים הטעונים משמעות אתית, המאפשרת לקשר אליהם מעמד טכליל או לגזור מהם חוקיות. בלא נרטיב מתקף, החוק, הטיעון והכלל הם בבחינת קליפות ריקות, שאין מאחוריהן תוכן ממשי.[19]

סיפורים מכוונים משניים מגדירים ומעצבים את הקטיגוריות המשפטיות ואף את הקונספציות והעקרונות המשפטיים.[20] כך, לדוגמא, כדי שמושגים כמו "אחריות" או "חבות" ייטענו במשמעות נתפסת, יש לעשות שימוש בסיפורים מארגני־משמעות. כשם שמציינים בינדר ווייסברג, מושג האחריות המשפטית מחייב עשיית שימוש בנרטיב המקשר בין נזק ובין דמות שאפשר לתלות בה אשם בגין הנזק.[21] נרטיב טכונן בסיסי עומד ביסוד דיני הקניין (זה שלי ועל־כן אני רשאית לעשות בו כרצוני), דיני החוזים (התקשרתי עמך בהסכם המחייב את שנינו), המשפט החוקתי (גרסה כלשהי של סיפור האמנה החברתית), המשפט הפלילי (על פגיעה ביחיד תעניש החברה) וכדומה.

נוסף על הנרטיבים המכוננים פועלים בשדה המשפט נרטיבים פונקציונליים, שתפקידם לארגן ולהסדיר היבטים שונים של פעילות משפטית שוטפת. נרטיבים

17. ראו: J. Hillis Miller, *The Ethics of Reading* (Columbia University Press, New York, 1987), 2.

18. שם, 3. מילר עוסק במורכבות הקשרים שבין חוקיות מוסרית ובין נרטיב: "[T]he moral law gives rise by an intrinsic necessity to storytelling, even if that storytelling in one way or another puts in question or subverts the moral law" (שם, 2). השוו לעמדתן של יואיק וסילבי בעניין הפוטנציאל החתרני שנושאים עמם נרטיבים (לעיל, הערה 10), 222.

19. יצוין כי כאן טמון עוד קושי רעיוני, שגם המשפט גם הספרות מתמודדות עמו באופן רצוף. מה מעניק למבע ייחודי מעמד מכליל, בעל תוקף רחב? הילים מילר, במאמר העוסק בכוחו המחוקק של הסיפור, מנסח את השאלה כך: "Both law and literature depend on resolving (or tacitly avoiding) the vexed question of the validity of example, or, in traditional rhetorical terms, the validity of synecdoche, part standing for whole" (J. Hillis Miller, *Topographies* (Stanford University Press, Stanford, 1995), 82). במידה ידועה זהו פועלו של המשפט: עריכת מטמורפוזה ההופכת מקרה הפרטי לכלל או, אם לאמץ את מונחיו של מילר, מעניקה תוקף מחייב לסינקדוכה.

20. לעניין חשיבותה של חשיבה קטיגורית לעיצוב המשפט והקשרים בינה ובין נרטיב ראו אמסטרדם וברונר (לעיל, הערה 2), 140-141.

21. ראו ביגדר ווייסברג (לעיל, הערה 5), 264.

פונקציונליים מצויים בכל רובד של השיח המשפטי היומיומי. הפעילות המשפטית מבוססת על היכולת לזהות סיפורים ולעבד אותם בדרכים שונות.

פלסטינר, אבל וסאראט מתארים כיצד המהלך שבסופו מוגשת תביעה מונע באמצעות נרטיב. כדי להחליט על הגשת תביעה, למרות הידיעה ברבר הקושי הכרוך בהשגת התוצאה הרצויה, על התובעת לזהות את עצמה כמי שנגרמה לה פגיעה, לזהות מי האחראים בעיניה לפגיעה ולהחליט על מעין מסע־משימה (quest) שיעדו הוא קרב אשר יוביל אל הפיצוי הצודק. מהלך כזה, שבמרכזו יצירת מסגרת סיפורית (narrative framing), הוא תיווי לצורך תפעולם של חלקים רבים במכונת המשפט.[22]

נרטיבים פונקציונליים מופעלים בהקשרים רבים נוספים. כך אפשר לתאר חלק ממלאכת הטיעון המשפטי כבחירה בין אירועים והתרחשויות וארגונם הנרטיבי. חלק מהפעילות המשפטית היא הכרעה בין סיפורים מתחרים. מטרת התביעה במשפט פלילי היא להציג כרונולוגיה של אירועים או סיפור באופן שישכנעו כי בוצעה עבירה. מטרת ההגנה היא להציג סיפור אחר אשר יפריך את קודמו. לאחר שבית־המשפט מכריע, הוא מציג לעתים את ההכרעה באמצעות יצירת סיפור משל עצמו.

נרטיבים פונקציונליים נוצרים ומתפרשים בלא הרף על־ידי תובעים ונתבעים, נאשמים ועדים, עורכי־דין ומושבעים. נרטיבים פונקציונליים מסוגים שונים פועלים בזירות שונות בתוך שדה המשפט. סיפורים הנוצרים במסגרת הליך שיפוטי שונים מסיפורים שהצדדים משתמשים בהם במסגרת מהלכים של עסקות טיעון,[23] ושחקנים שונים בבית־המשפט (שופטים, מושבעים, עדים ופרקליטים) – מייצרים סיפורים בעלי אפיונים שונים.[24]

למרות חיוניותו של הנרטיב, הקשרים בינו ובין המשפט הם אמביבלנטיים. כשם שמטעים סאראט, הקשרים בין משפט לשפה ותפיסת המשפט כעיסוק "ספרותי" עשויים להיתפס כמאיימים משום שיש בהם כדי להבליט את ההיבטים המניפולטיביים של העשייה המשפטית ולערער תפיסות שעל־פיהן המשפט הוא אובייקטיבי ובלתי־מוטה בכל מהלכיו.[25] אכן, המשפט מטיל מגבלות מסוגים שונים על השימוש בנרטיב. לבאים בשערי המשפט אין מתירים לספר את סיפורם באופן חופשי, מלא ובהתאם לבחירותיהם הסגנוניות והיצירתיות. למשפט כלים שבאמצעותם הוא מפקח על טיב הסיפורים המוגרים לתחומו. בין הכלים האלה כללי פרוצדורה וראיות, מסגרות המגדירות את הדוקטרינות המשפטיות השונות וקונבנציות שיח המעצבות את דרכי השימוש בנרטיב בתוך

22. ראו: William L. Felstiner, Richard L. Abel and Austin Sarat, "The Emergence and Transformation of Dispute: Naming, blaming, Claiming...", 15 *Law & Society Rev.* 631 (1980-1981).

23. ראו: Douglas M. Maynard, "Narratives And Narrative Structure in Plea Bargaining", 22 *Law & Society Rev.* (1988) 449, p. 479.

24. ראו: W. Lance Bennet and Marta Feldmen, *Reconstructing Reality in the Courtroom* (Tavistock Publications, London, 1981), XI.

25. ראו: Austin Sarat, "Editorial Introduction", *The Rhetoric of Law* (Austin Sarat and Thomas R. Kearns - eds., University of Michigan Press, Ann Arbor, 1994) 1.

nevo.co.il

המשפט.[26] אולם אין בכוחן של ההסתייגויות הללו לטשטש את תלותו של המשפט ביכולתנו ליצור סיפורים ולהאזין להם. הנרטיב חיוני הן לשם כינון ההכרה במשפט והגנה על הלגיטימיות הסימבולית שלו, והן לצורך תפקודו השוטף.

ג. נרטיב ברשת

הרשת מציעה חיבור רצוף למאגר נתונים עצום ההולך ומתרחב.[27] כידוע, האינטרנט הוא כלי יעיל ביותר לצרכים מעשיים שונים, כגון איתור מידע, תקשורת ואף סוגים שונים של יצירה אמנותית. מעבר לכך, רבים נפנים אל המחשב לבידור ולפעילות־פנאי.

ההתחברות לרשת מעמידה לרשותנו באופן מיידי את מכלול המידע המצוי בה, אלא שתוצאת החשיפה לזרימה רצופה של מידע שכמותו הולכת וגדלה עשויה להיות אובדן היכולת להבחין או להגדיר תלקים מובחנים ובעלי משמעות בתוכו. אובדן זה הוא בעל משמעות רבה לעניין הכישורים הנרטיביים.

כפי שמציין פיטר ברוקס, לנרטיב יכולת לחלץ משמעות מתוך זרימה טמפורלית.[28] הנרטיב, באמצעות התייחסותו הייחודית להתחלה ולסוף,[29] יוצר מבנה שעניינו ממדי זמן שונים והקשרים ביניהם. קליטת סיפור מחייבת יכולת לזהות מבנים של זמן,[30] המבנים

26. ראו פיטר ברוקס, "משטור סיפורים", מחקרי משפט יח (תשס"ב) 249. ראו גם יונתן יובל, "צדק נרטיבי", מחקרי משפט יח (תשס"ב) 283.

27. אחד הנסיונות לחשב את כמות המידע (מודפס, מצולם, אופטי ומגנטי) המיוצר בעולם, בכלל, מדי שנה ואת כמות המידע באינטרנט, בפרט, מצוי במחקר שנעשה על־ידי בית־הספר לניהול מידע ומערכות באוניברסיטת ברקלי שבקליפורניה. ממחקר זה עולה ש־1.5 אקסבייט מידע מקורי נוצר במהלך שנת 1999 וכי נתון זה מוכפל בכל שנה. מבחינה מעשית ברור כי קשה מאוד להשתלט על כמות כזו של מידע. הקושי מתבטא בניהול המידע ביעילות, שכן יכולתנו לאחסן מידע גוברת במהירות על יכולתנו לחפש, לאחזר ולהציג אותו. ראו: "How Much Information?" באתר: http://www.sims.berkeley.edu/how-much-info.
עוד ראו בהקשר זה את דבריו של ספקטר:

> There are now more than a billion pages on the World Wide Web, all loosely tied together by seven billion annotated links... which is at least one link for every person in the planet. Each day, more than a million pages are added... For the first time in history, people everywhere have access to the writing of a large - and growing - percentage of the earth's population (Michael Specter, "Postcard from Silicon Valley", *The New Yorker* (29.5.00) 88).

28. ראו ברוקס (לעיל, הערה 2), 90.

29. ראו שם, שם.

30. ראו בהקשר זה את דבריו של מילר: "There is no theory of ethics, no theory of the moral law... without story telling and the temporalization (in several senses of the word) which is an intrinsic feature of all narrative" (מילר (לעיל, הערה 17), 23).

האלה עשויים להיות מורכבים. כריסטיאן מץ דן ברואליות הטמפורלית שבנרטיב. בצד ציר הזמן שעליו ממוקמת ההתרחשות קיים ציר־הזמן שעליו ממוקם האופן שבו מסופרת ההתרחשות. הדואליות הזו מאפשרת ליצור "זמן נרטיב" מיוחד (למשל: לסכם כמה שנים של חיי הגיבורה בשני משפטים). מץ מעמיד אותנו על יכולתו המיוחדת של הנרטיב:

> [I]t invites us to consider that one of the functions of narrative is to invent one time scheme in terms of another time scheme - and that is what distinguishes narrative from simple *description* (which create space in time), as well as from the *image* (which creats one space in another space).[31]

הבחנה זו בין הסיפור לאימג' רלבנטית מאוד להמשך הדברים. הרשת כוללת מצבור עצום של אימג'ים שקשה למקמם על צירים כרונולוגיים. הריבוי, הגיוון והאינסופיות ברשת הופכים למהות, ומהות זו – על־פי הראייה שאני מציעה – היא אנטי־סיפורית.[32]

לפני שאפרט אני מבקשת להתייחס לטענה שעל־פיה יצר האינטרנט שיח נרטיבי חדש עם מאפיינים ייחודיים. החידוש הנרטיבי שברשת בא לידי ביטוי דווקא באמצעות האיכות ה"לינקית" – האפשרות הזמינה לקפיצה מקישור לקישור. על־פי תפיסה כזו, לפנינו

31. ראו: Christian Metz, "Notes Toward a Phenomenology of the Narrative", *The Narrative Reader* (Martin Mcquillan - ed., Routledge, London and New York, 2000) 86, p. 87 (ההדגשה במקור - ש"א).

32. עם זאת יצוין, כי רישומה של החשיפה לרשת עשוי להשתנות מחברה לחברה. ברשימה המתארת את החדירה המהירה של טכנולוגיית האינטרנט להודו, דנה נאורה שם־שאול בדמיון שבין התוויה הקיומית בהודו ובין התוויה הקיומית של הרשת, ובהבדלים בין הדרך שבה נתפסת הרשת במערב ובין דרך תפיסתה בהודו, במאפיינים את השוני התרבותי העמוק:

> אם למערב היה קשה להתרגל לגודש של הרשת, לריבוי מקורות המידע, הרעות והמגמות, הרי שהתרבות ההודית סופגת את הריבוי הזה ומייצרת אותו... הכל אפשרי והכל נבדק לגופו, ואם קישור מסוים לא הוביל אותך למקום הרצוי – בחר בנתיב אחר. כך הם ההודים באמונתם, בדתם, באורח חייהם, וכך מתנהגת הרשת. הרי לאקשמי, האלה בעלת שש הידיים הישובה על עלי הלוטוס, היא התגלות אחרת של וישנו. האל וישנו מופיע בדמות גבר או אשה, אך בדמותו הנקראת הרי־הרה הוא חצי גבר וחצי אשה, ובדמותו כגנש, אל החוכמה, הוא בעל ראש של פיל. ריבוי האלים, ריבוי השפות, ריבוי האנשים – כל אלה מצביעים על כך שההודים כבר מזמן חיים עם גודש מידע, מהסוג שמפחיד את המערב בזמנים האלה. הם דווקא מכתדרים עם זה טוב מאוד (נאורה שם־שאול, "סייבר הודו", מסע אחר 112 (תשס"א) 58, עמ' 66).

נרטיב קונטמפוררי, אנטי־לינארי, שאנו יוצרים אותו באופן אינטראקטיבי ואישי. על־פי תפיסה זו, הרשת היא מעין "שוק סיפורים" ענק, המציע לבחירתנו מגוון עצום של נרטיבים המוגשים לעיוננו, ואם נבחר בכך – גם להתערבותנו. דוגמא לאינטראקטיביות ולטשטוש הגבולות בין הקוראים לכותבים ברשת העשויים לאפיין את חוויית הרשת היא תופעת ה־Weblogs, אתרים אישיים המשמשים את יוצריהם כבמה להבעת רגשות ומחשבות, לפרסום שירים וסיפורים ולשיתוף קהל הגולשים בלינקים אהובים. כיום קיימים כחצי מיליון Weblogs ובכל ארבעים שניות נוצר Weblog חדש.[33]

אכן, תיאורטיקנים של היפרטקסט, כמו ריצ'רד לאנהאם וג'ורג' לנדאו, מתארים צורות שיח חדשות, המאפשרות ואף מעודדות אינטראקטיביות יצירתית.[34]

אמנם, אינטראקטיביות עשויה להוות גורם המעשיר נרטיב. בטריסטרם שנדי – יצירה מפורסמת שראתה אור (כרכים־כרכים) בין השנים 1759-1767,[35] והיא בבחינת "היפרטקסט" מרתק שהקדים את זמנו – כותב לורנס סטרן:

> הכתיבה, בהיותה עשויה כהלכה (ומובטח לכם שכתיבתי שלי נחשבת כזאת בעיני), אינה אלא שם נרדף לשיחה: כמו ששום אדם בר־דעת, בהיותו שרוי בחברה הגונה, לא יעז לומר הכול; – כך שום סופר, שהלכות דרך־ארץ וגינוני הנימוס הטוב נהירים לו, לא ירשה לעצמו להשוב הכול: הכבוד הגדול ביותר שאתה יכול לעשות להבנתו של הקורא, הוא לחלוק עמו את הדברים חלק כחלק, כיאה לידידים, ולהניח משהו לדמיונו שלו, כמו גם לדמיונך אתה.
>
> אשר לי, איני חדל להחמיא לו בדרך זו, ומשתדל כמיטב יכולתי להטריח את דמיונו כשם שאני מטרית את זה שלי.[36]

---

33. לוי כותב על המוטיבציות המניעות את יוצרי ה־Weblogs: "Motives include a blogger's need for attention, a mania to share information and, above all, a desire to be a participant and not a potato". ראו: Steven Levy, "Living in the Blog", *Newsweek* (26.8.02) 44, p. 45.

34. ראו: Richard A. Lanham, *The Electronic Word: Democracy, Technology and the Arts* (University of Chicago Press, Chicago, 1993); George P. Landow, *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology* (The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1992). לעומתם, ישנם המזהירים מהסכנה הגלומה ב"אנרכית מידע": Henry Jenkins, "The Work of Theory in the Age of Digital Transformation" *A Companion to Film Theory* (Toby Miller and Robert Stam - eds., Blackwell Publishers, Oxford, 1999), 247.

35. ראו לורנס סטרן, **טריסטרם שנדי** (אסתר כספי – מתרגמת, מוסד ביאליק, תשנ"ג).

36. ראו שם, 82.

nevo.co.il

למעשה מתאר סטרן מעין אינטראקטיביות המתרחשת במהלך הקריאה, אלא שיש הבדל של ממש בין קריאה פעילה ויצירתית של סיפור שיש לו יוצר או יוצרת ובין האינטראקטיביות ברשת. במקרה הראשון אנו מגיבים לנרטיב שחובר במיוחד לצורך תגובתנו. המעורבות שלנו נובעת מתוך נרטיב ספציפי, קשורה אליו ומגיבה אליו. במקרים רבים היא מצמיתה שיח עשיר היוצא מן הסיפור ומרחיב את מעגליו.

סוג נוסף של אינטראקטיביות נוצר באמצעות היחשפותם של בני־אדם לאותם סיפורים. כך נבנה מערך משותף המסייע בכינון קהילות או ציבורים התולקים הבנות קולקטיביות. הנרטיב הוא אחד המכוננים החשובים של ההבנות האלה, המשמשות בסיס לפעולה אנושית פלורלית, לשינויים, לצמיחה ולהתפתחות.[37] מתוך החשיפה האינדיבידואלית אל הסיפור נוצרת מעין תודעה קולקטיבית, שהיא בסיס לפעולה משותפת.

הרשת מקשה הן על תבניות נרטיביות אישיות הן על הסיפורים הקולקטיביים להיווצר ולהתקבע. במידה רבה, הרשת אינה מאפשרת עיצוב ציר טמפורלי הנדרש לצורך יצירת כל נרטיב משמעותי.[38] אינטראקטיביות של גלישה אינה טועונת את הצירופים המקריים שנתקלנו בהם במשמעות נרטיבית. זוהי אחת ההשלכות של ריבוי אפשרויות הבחירה ברשת. ריבוי זה תובע קצב תזזיתי של קבלת החלטות הרודפות זו את זו, מבלי שנלוות אליהן מהלך של עיבוד מידע והפקת תובנות של ממש. תוצאת הבחירות הרודפות זו את זו עשויה להיות מה שאפשר לכנות "קֵצֶר נרטיבי". סיפורים של ממש אינם נוצרים משום שעומס המידע ברשת ואופי החשיפה אליו אינו מאפשר את יצירתם. במילים אחרות: אינטראקטיביות המופעלת על ריק נרטיבי אינה עשויה ליצור סיפור.

באשר לאנטי־לינאריות העשויה לאפיין את חווית הרשת, גם כאן מתבקשת הפניה לעבר הבהנותיו של לורנס סטרן. סטרן השתמש במושגים "דיגרסיה" ו"פרוגרסיה" כדי לתאר את המסלול המורכב והמפותל שבו התנהלה כתיבתו. ביצירה טריסטרם שנדי, הפרוגרסיה, ההתקדמות הכרונולוגית של המהלך העלילתי הראשי או של דרך המלך מעוכבת באופן רצוף בשל סטיות רבות מספור (ומרתקות) לעבר מסלולים ותת־מסלולים צדדיים, המכונים "דיגרסיות". סטרן אוהב את הדיגרסיות: "הדיגרסיות הן ... אור

37. לתיאור דרך השפעתן של תבניות נרטיביות על עיצוב המציאות ראו: Kathryn Abrams, "The Narrative and the Normative in Legal Scholarship", *Representing Women: Law, Literature and Feminism* (Susan Sage Heinzelman and Zipporah Batshaw Wiseman - eds., Duke University Press, Durham, 1994) 44.

38. ליכולת למקם את עצמנו במונחים של זמן ולפגיעה ביכולת זו, יש כמובן משמעות הנדרשת הרחק מעבר להקשרים הנרטיביים. ראו בעניין זה: "Our sense of time and continuity is what makes us human; in psychoanalytical jargon, it is the basis of our ego, our sense of self. It also is what permits us to make plans for the future" (Charles Fried, "Sonnet LXV and the 'Black Ink' of the Framers' Intention", 100 *Harv. L. Rev.* (1987) 751, p. 756).

nevo.co.il

השמש; – הן רוח החיים של הקריאה ונשמת אפה; – טול אותן מספור זה, למשל, – ונטלת עמן את הספר עצמו; – חורף־עד מקפיא ישרור בכל דף שבו".[39]

אולם, וזה העיקר, הדיגרסיות חייבות להיות נשלטות ומתוכננות: "כפי שנוכחתם לדעת, בולן מכוונות כראוי, – ואני מדלג מעניין לעניין, הרחק ולעיתים קרובות, ... בכל זאת, אני מקפיד תמיד שעיקרו של העניין לא יקפא על שמריו בהיעדרי".[40]

טעמן של הפרוגרסיות והדיגרסיות אחד הוא: "כשאדם מספר סיפור... הוא חייב להתקדם ולסגת חליפות כדי לקשור את כל הדברים לאגודה אחת בדמיונו של הקורא".[41]

אמנם, זהו לב העניין: עשייה נרטיבית, גם אם היא "קופצנית" כמו זו של סטרן ולה ממדים אינטראקטיביים, מגיעה בסופו של דבר לנקודה שבה נקשרים הדברים לאגודה אחת בדמיוננו־שלנו.

נרטיב חייב להיות מובנה, גם אם מדובר במבנה "פרוע", יצירתי, מפתיע וחד־פעמי. לסיפור חייבים להיות ממדים ההולמים את יכולת הקליטה האנושית. הרשת היא צָבָר נתונים שממדיו גלשו מעבר ליכולת השליטה האנושית. ממדים אלה אינם מאפשרים לנו "לקשור את הדברים לאגודה אחת" ויש בהם אפילו כדי לפרק את האגודות שכבר נקשרו בדמיוננו ובתודעתנו.

כדי להאיר נקודה זו אני מבקשת להתבונן בסיפור הקצר של חורחה לואיס בורחס, האלף.[42] הסיפור, שזה שמו גם במקור הספרדי (*El Aleph*),[43] התפרסם לראשונה בשנת 1945. בורחס עצמו מופיע בו כאחת משתי הדמויות המרכזיות. הדמות השנייה היא זו של המשורר קרלוס ארחנטינו דנרי. דנרי תושף בפני בורחס את האלף שגילה בפינת מרתף הבית עוד בילדותו. האלף – הוא מסביר לבורחס – הוא נקודה במרחב שנכללות בה כל הנקודות האחרות; היא המקום שכל המקומות בתבל נמצאים בו ונראים מכל הזוויות. איך לתאר את האלף? "כאן" – כותב בורחס – "מתחיל ייאושי כסופר... איך אעביר לזולתי את האלף האינסופית, שזיכרוני הנרעש צר מהכילה? ... אין כל פתרון לבעייה המרכזית: הצורך לפרוט לפרטים, ולו באורח חלקי, מכלול אינסופי".[44]

---

39. ראו סטרן (לעיל, הערה 35), 58.
40. שם, 57.
41. שם, 320.
42. ראו חורחה לואיס בורחס, **האלף** (יורם ברונובסקי – מתרגם, הקיבוץ המאוחד, תש"ס), 114. ברונובסקי מציין בהערות העורך, כי הסיפור נדפס לראשונה ב־1945 בכתב־העת *Sur*.
43. כך כותב בורחס באשר לשם הסיפור: "השם, כידוע, הוא שמה של האות הראשונה באלף־בית של לשון הקודש. דומה כי החלתו על המעגל שבסיפורי אינה מקרית. בקבלה מסמנת אות זו את האינסוף, את האלוהות הצרופה והלא מוגבלת; נאמר גם שצורתה צורת אדם המצביע על השמים ועל הארץ, לרמז בכך על היות עולם של מטה ראי לעולם של מעלה" (שם, 127-128). ראו גם: *The Jewish Encyclopedia* (Volume I, Funk and wagnalls Company, New York and London, 1901), 438.
44. ראו בורחס (לעיל, הערה 42), 124.

היום, חמישים־וחמש שנה בלבד מאז שפורסם הסיפור, עשויה להיות לכל אחת ואחד "אלף" אישית; אמנם, פחות משוכללת ופחות טוטלית מהאלף הבורחסית, אבל בכל־זאת נקודה שממנה נפתחת אפשרות של גלישה אל תוך צֶבר מידע חסר־גבולות; הכוונה כמובן לאינטרנט.[45]

התגובה האנושית לחשיפה אל האלף דמוית הרשת מתוארת בסיפור באמצעות שתי הדמויות המרכזיות. קרלוס ארחנטינו דנרי מייצג חיים של חשיפה מתמדת לאלף ותוצאת החשיפה הזו, במקרה שלו, התוצאה היא פעילות רוחנית "מתמדת, נלהבת, רבת־אנפין ונטולת־ערך לחלוטין".[46] זה שנים רבות הוא טורח על חיבורה של פואמה ששמה כדור הארץ. במפעל גדול זה ביקש דנרי "לחרוז את מעטפת הכוכב כולה" מבלי לפסוח ולו על פרט אחד. מקור ההשראה למפעל הגדול והמיותר הזה הוא האלף, שממנו מפיק דנרי בחוסר־כשרון ובחוסר־טעם תוצר חסר־ערך. למעשה הוא פשוט "מעתיק ומדביק" מתוך האלף אלפי תמונות ומקטעים ויוצר סוג של סימולקרה.[47] פרקטיקה זו מייתרת כל תגובה רגשית מצדו. היא חוסמת ומעקרת צמיחה יצירתית. את מקום היצירה תופסת העתקה אובססיבית וסיזיפית של מקטעי מציאות משתנה, נטולת יכולת להתבוננות רגשית או ביקורתית בתוצרים המועתקים.

בורחס מייצג תוויה הפוכה. המפגש הראשון עם האלף מעורר בו רגשות עזים, בלתי־נסבלים. "השיירים הנוראים של מה שהפליא לפנים להיות ביאטריס ויטרבו",[48] האשה שבורחס אהב, מופיעים לעיניו יחד עם חבילת קלפים ספרדיים, נמרים, בוכנות, ביזונים, צבאות, תנודות של גאות ושפל ועוד ועוד ועוד, לבלי סוף. הצירוף הזה מטשטש את הייחודיות של כל אלמנט. כל פריט במעגל האינסופי הזה, בין אם מדובר בזיכרון אישי בין אם בתמונה שאין לה שום קשר ישיר או עקיף לחייו, הופך זהה לאחרים. לאחר הסערה הרגשית הראשונה, הבכי, ההערצה האינסופית והצער האינסופי,[49] התגובה הרגשית נעשית כהה.

ריבוי המידע גורם לאובדן היכולת להשתומם, לחוש הפתעה, להודעזע. "ברחוב, במדרגות, ... ברכבת התחתית, נראו לי כל הפרצופים מוכרים. חששתי פן לא יימצא עוד לעולם דבר שיוכל להפתיעני, חששתי פן לא תסור ממני לעולם תחושת החזרה".[50]

אובדן דומה נקשר גם ב"צרכנות חדשות" עכשווית, שבמהלכה אנו חווים מעברים

45. לשימוש דומה ב"אלף" של בורחס כדימוי הרלבנטי לעידן האינטרנט ראו את המיטפורה שמציע לנדאו: "The hypertext document becomes a traveling Aleph" (לנדאו (לעיל, הערה 34), 12). בהקשר זה ראו עוד את רשימתו של וולק, העוסקת בקשרים שבין יצירות שונות של בורחס לאינטרנט: Douglas Wolk, "Webmaster Borges" (www.salon.com/books/feature/1999/12/06/borges/index.html).

46. ראו בורחס (לעיל, הערה 42), 115.

47. ראו להלן, הערה 52 והטקסט שלידה.

48. בורחס (לעיל, הערה 42), 126.

49. שם, שם.

50. שם, 127.

"קליפיים" מהירים וחדים מאסונות לטריבייה, המקהים גם את יכולת ההשתוממות שלנו וגם את תחושותינו הרגשיות.[51]

החשיפה אל המכלול בורימתו הבלתי־פוסקת, הבלתי־נשלטת והבלתי־מאורגנת מובילה לעבר שיתוק רגשי, משום שהיא פוגעת ביכולת להבחין בייחוד האינדיבידואלי המאפיין כל חוויה: אינסוף ההקשרים הוא גם חסרונו של הקשר. למעשה מדובר בכאן באותו סוג של "קֶצֶר נרטיבי" שהוזכר קודם־לכן בהקשר לחוויית האינטרנט.

האם הבריחה של בורחס מייצגת סוג של "טכנופוביה" – פחד מפני אי־היכולת לשלוט במכונה המשוכללת מכפי תפיסתם של כוחות־הנפש האנושית? בעיני, הבריחה מהאלף או הרתיעה מהאלף שבורחס מתאר, בין היתר, היא הכרה בצורך לקיים ולשמר פרקטיקות נרטיביות.

באמצעות הורימה המתעצמת של אתרים, תמונות ודימויים (images), האינטרנט מפיק טבע שאפשר לראותו בייצוג קיצוני של סימולקרה (simulacrum). תפיסת הסימולקרה מתארת חלק ניכר מהתרבות העכשווית כזרימה רצופה של העתקים ודימויים, שהקשר שלהם למקור נעשה בה מטושטש, עד שכבר אי־אפשר לבחון אותו.[52] רעיון הסימולקרה שצמח בשדה ביקורת האמנות הפך רלבנטי לתרבות בכלל.[53]

---

51. גם האסונות וגם ענייני הטריבייה אינם זוכים לבמה בלעדית, ולו קצרצרה. מנהג השעה החדשותי הוא לעשות שימוש אופטימלי בשטח ובזמן מסך נתונים ובעת שמדווחים על אסון המוני, המתרחש בקצה אחד של כדור הארץ, מעדכן אותנו "באנר" מתחלף בתחתית המסך בדבר תוצאות ספורטיביות בקצה האחר. פרקטיקת ה"באנרים" משגשגת גם ברשת, בה נתקלים תדיר במסרים בלתי־קרואים, הדוחקים סיפורים המנסים להתרקם. לאופיין המתעתע לעתים של חדשות היום ראו: W. Lance Bennett, *News: The Politics of Illusion* (5th ed., Longman, New York, 2003).

52. ראו: Brian Massumi, "Realer Than Real: The Simulacrum According to Deleuze and Guattari", 1 *Copyright* (1987) (http://www.anu.edu.au/HRC/first_and_last/works/realer.htm). שניה ריינהרט מתארת תפיסה זו והשלכותיה:

> המונח "סימולאקרים" (בלאטינית – צלם, צללית, מסיכה) שאול ממשל המערה של אפלטון, שבו יושבי המערה רואים צללים על קירותיה, ומדמים אותם כעולם הממשי, שהוא למעשה מחוץ להשג ידם. הרעיון הוא שבשלב הנוכחי של הקאפיטאליזם הולך וניתק הקשר בין הסימנים ובין האובייקטים שהם מייצגים, והעולם, או הממשות, מוחלפים ברשת של דימויים" (שניה ריינהרט, מקוביזם למדונה (הקיבוץ המאוחד, 2000), 147).

לפיתוחו של רעיון הסימולקרה ראו: Fredric Jameson, "Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism", 146 *New Left Rev.* (1984) 53; Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation* (Sheila Faria Glaser - trans., The University of Michigan Press, Ann Arbor, Michigan, 1994); Gilles Deleuze and Felix Guattari, *Anti-Oedipus* (Robert Hurley, Mark Seem and Helen R. Lane – trans., Viking, New York, 1977).

53. דוגמא לתופעה בעלת אופי של סימולקרה בתרבות העכשווית היא תביעה שהוגשה לאחרונה

nevo.co.il

ביטוי מעניין לסימולקרה ולהשלכותיה מצוי בתקשורת ההמונים. את רצף החזרות האינסופיות של מקטעי חדשות, דימויים, תמונות ומלל המופק לתקשורת ההמונים אפשר לראות כסימולקרה. בתוך הזרימה הזו של הזרות אינסופיות, מלים כמו "מציאות", "אמת", "אותנטיות" ו"סמכות" מאבדות משמעות. בתוך כך אובדת גם היכולת ליצור ולהגיב לסיפורים, שבלא מבנה ברור ומובחן העומד ביסודם אינם אפקטיביים.

לתופעת הסימולקרה ביטויים "טרום־אינטרנטיים". במסתו הידועה יצירת האמנות בעידן השעתוק הטכני סוקר ולטר בנימין את שלבי התפתחותה של יכולת השעתוק האנושית:

> השינויים העצומים שהדפוס – היכולת לשעתק טכנית את הכתב – גרם להם בתחום הספרות, ידועים לכל. אבל אין הם אלא התגלמות מיוחדת, אם כי חשובה ביותר, של התופעה הנדונה כאן מבחינה היסטורית כללית. ... כשם שדפוס האבן טמן בחובו במובלע את העיתון המאוייר, כן הצילום מקפל בו את סרט הקולנוע. בשעתוקו הטכני של הקול החלו לטפל בשלהי המאה הקודמת. עקב מאמצים אלה קרב והולך עידן שבו, כניסוחו של פול ואלרי: 'כמו שניע־יד כמעט לא מורגש מביא מרחוק מים, גאז וזרם־חשמל לדירותינו כדי לשרת אותנו, כך יעמדו לרשותנו תמונות או סדרות־צלילים שיופיעו בהינף־יד קל, כמעט מתן אות, וכן גם ייעלמו באופן דומה.'[54]

בהמשך הדברים דן בנימין בין השאר, בטשטוש ההבחנות בין סופרים לקהלם עקב התפתחותה של עיתונות ההמונים,[55] בשינויים בתפיסת הזמן בעקבות פיתוח הקולנוע[56] ובאופן שבו רצף של תמונות נעות מסיח את הדעת וגורם לפגיעה ביכולת לפתח עמדה מעריכה ושופטת[57] – כל אלה תופעות המאפיינות אפילו ביתר־שאת את חוויית

נגד חברת סוני, מפיקת הסרט "ספיידרמן", כטענה שהחליפה באמצעות עריכת וידאו דיגיטלית את המודעות שהופיעו על הבניינים הנראים בסרט. תהיה תוצאת הדיון המשפטי אשר תהיה, השאלה שהתעוררה ממחישה היטב את היכולת הטכנולוגית לטשטש את גבולות המציאות, עד כדי אובדן המשמעות של המציאות "האמיתית" לטובת מציאות אלטרנטיבית, שנראית לצופה כאותנטית לא פחות. ראו: *Sherwood 48 Associates and Super Sign Company v. Sony Corp.*

54. ראו ולטר בנימין, יצירת האמנות בעידן השעתוק הטכני (שמעון ברמן – מתרגם, הקיבוץ המאוחד, 1987), 18־20.
55. שם, 42.
56. שם, 50.
57. שם, 57. במסה אחרת שלו, מספר הסיפורים, כותב בנימין על הדעיכה ההדרגתית של

nevo.co.il

האינטרנט, אשר, אם להמשיך את הקו הרעיוני של בנימין, הוא התופעה שטמנו בחובן במובלע התפתחויות הטכנולוגיה במשך המאה העשרים ועם זאת, הוא מייצג שונות וחידוש המיוחדים לו.[58]

ד. המשפט והרשת

המשפט והלגיטימיות הסימבולית שלו מתוחזקים ומוזנים באמצעות היכולת לקלוט סיפורים, להשוות אותם לסיפורים אחרים ולגבש עמדות מעריכות לגביהם. האינטרנט מעצים ומדגיש את תופעת השעתוק ביוצרו מעין "מנת־יתר" של סימולקרה, המשפיעה על התרבות בדרכים חדשות. אווירת הסימולקרה מטשטשת את המבנים הנרטיביים ואת הסיפורים המכוננים והפונקציונליים. היא מטשטשת גם את התפיסות הנקשרות אל המשפט ופוגעת בלגיטימיות הסימבולית שלו ובסמכותו, המתוחזקות ומוזנות באמצעות

הסיפורים, תופעה שאת תחילתה הוא מייחס להמצאת הדפוס, ואת המשכה – לפריחת הרומן בעת המודרנית:

> [T]he art of storytelling is coming to an end. Less ans less frequently do we encounter people with the ability to tell a tale propertly. More and more often there is embarrassment all around when the wish to hear a story is expressed. It is as if something that seems inalienable to us, the securest among our possessions, were taken from us: the ability to exchange experiences (Walter Benjamin, "The storyteller: Reflections on the Works of Nikolai Leskov", *Illuminations* (H. Arendt - ed., H. Zohn - trans., Harper Collins, London, 1992) 84).

58. העמדות באשר למידת השונות של האינטרנט משכנולוגיות שקדמו לו הן מגוונות, כתיאורו של ביגל:

> At one end of the spectrum are those who recognize occasional differences, conceding in certain limited cases that some new rules and regulations may be necessary. Others may go much further, arguing that today's net-worked computers environment is *different enough* - both in its design and in the nature of the online activity that takes place - to merit new and different approaches to regulatory issues that inevitably arise. Finally, at the other end of the spectrum, are those who would go so far to argue that the online world is metaphysically both a different place and time, transcending commonly accepted notions of geography and duration (Stuart Biegel, *Beyond Our Control? Confronting the Limits of Our Legal System in the Age of Cyberspace* (The MIT Press, Cambridge, Mass., 2001), 31).

nevo.co.il

היכולת לקלוט סיפורים, להשוות אותם לסיפורים אחרים ולגבש עמדות מעריכות לגביהם. ריצ'רד שרווין, בחיבור הבוחן את השפעת התרבות הפופולרית על המשפט, מתאר את השלכות זרם הדימויים הממוחזר על המציאות המשפטית:

> They conjure a world robbed of personality, motivation, intentionality, and a story robbed of a structure that allows the listener to make sense of human actions and interactions. Such psychological fatality is intolerable to those – judges, jurors, lawyers, victims, suspects, spectators, and media producers – who face the law's demand for public judgment. Without coherent stories, judgment becomes impossible.[59]

כאמור, האינטרנט, בשל תכונותיו הייחודיות, מעצים את התופעה,[60] בתרבות המוצפת בנתונים שאינם מתגבשים לכלל סיפורים מובחנים, בדימויים של דימויים, משמעותו הסימבולית של המשפט, כמשמעות מוסדות חברתיים אחרים, מיטשטשת, בעקבות כך היכולת להעריך סיטואציות מוסרית ורגשית נפגעת והיכולת לגבש עמדות נורמטיביות מתערערת. ללא סיפורים קוהרנטיים, השיפוט על כל מימדיו, הופך לבעייתי.

בנקודה זו אני מבקשת להציע בקצרה זיקות אפשריות בין תופעת הפגיעה ביכולות הסיפוריות ובין שתי סוגיות הקשורות למשפט ברשת: הראשונה היא הדרך שבה משפיעים מנועי־ההיפוש האלקטרוניים על השיח המשפטי, והשנייה היא הקושי ההולך ומתגבר ליישם חלקים של המשפט הפוזיטיבי הקיים על המתרחש ברשת.[61]

---

59. ראו: Richard K. Sherwin, *When Law Goes Pop* (The University of Chicago Press, Chicago, 2000), 130. ליחסי הגומלין בין טכנולוגיות התקשורת המתפתחות לשינויים בחברה ובתרבות, ראו: Lelia Green, *Communication, Technology and Society* (Sage Publications, London, 2001).

60. ייתכן שהתופעה תועצם עוד יותר בעתיד, כשטכנולוגיית האינטרנט תתחבר עם הטכנולוגיה הסלולרית. נגישות החיבור לאינטרנט בכל זמן ובכל מקום תהפוך את עולם הדימויים שברשת לחלק בלתי־נפרד מחיי היומיום.

61. אפשר שהדים לקשר בין פרקטיקות משפטיות ובין הפגיעה ביכולת הנרטיבית ניתן לראות בהתפתחויות פרוצדורליות המשקפות, אולי, לא רק שיקולי יעילות אלא גם רתיעה מעיסוק מתמשך בסיפורי הצדדים, כשם שחייב בעבר מהלכו הרגיל של ההליך. הראשונה מקורה בהוראה המחייבת להגיש תובענה, כשסכום התביעה או שווי הנושא אינו עולה על 50,000 ולמעט תובענה ממוכנת, תובענה ייצוגית ותובענה לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975, ס"ח 234) בדרך של סדר דין מהיר, הליך שנפתח בהגשת כתבי טענות בצירוף תצהירים לאימות העובדות, אסמכתאות, חוות דעת מומחה (במידת הצורך), ורשימת המסמכים הרלוונטיים למשפט והעתקיהם, זמתבסס על הצהירים בכתב, כשהבירור נמשך יום אחד בלבד (תקנות 214ב(א), 214ג, 214ה, 214ט ו214-יד(א) לתקנות סדר הדין

מנועי החיפוש Westlaw, Lexis ודומיהם מייצגים חלק ניכר של המהפכה האלקטרונית.[62] אמצעים אלה שיגו באופן דרמטי את צורת העבודה המחקרית-משפטית. בעבר איסוף מידע לצורך מציאת מענה בסוגיה משפטית הצריך מחקר שהשלב הראשוני שלו היה לעתים קרובות זיהוי תבנית סיפורית כלשהי, והשלב הבא – חיפוש אחר חומרים המתקשרים אל תבניות דומות או שונות בהקשר מטרים. כך, מי שביקשו לעמוד, למשל, על הקשרים בין משפט חוקתי לדיני הנזיקין, ניסו לאתר את "סיפור הגרעין" של כל אחד משני הענפים, להבין במה הם נבדלים זה מזה ולמצוא סיפורים רלבנטיים בטקורות המתקשרים בדרכים אסוסיאטיביות ולוגיות לסיפורים אלה. רכישת פרקטיקה מחקרית מעין זו הצריכה השקעה של זמן, ניסיון ודמיון והניבה לעתים קרובות תובנות בלתי־צפויות והבחנות רחבות ומורכבות. החיפוש הממותשב שינה את פני הדברים. עתה יסתפקו רוב התוקרות והתוקרים בהקלדת מלות־מפתח רלבנטיות כמו "תוקתי" ו"נזיקין" ושילוח מנוע־חיפוש לדרכו המהירה ברשת, אלא שבשל חוסר־היכולת של מנועי־החיפוש לכסות את מרחבי הרשת בטלואם תוצאת התיפוש היא לעתים הלקית ומקרית.[63] בעייתיות אחרת נובעת מהלוגיקה הבוליאנית המאפיינת את מנועי־החיפוש. כותב מייקל היים:

> When we pose a question to the Boolean world, we use keywords, buzzwords, and thought bits to scan the vast store

---

האזרחי (תיקון מס' 5), תשס"א-2001, ק"ת 820, וכן תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 2), תשס"ב-2002, ק"ת 780). התפתחות שנייה היא המגמה המתעצמת להפניית סכסוכים הנדונים בפני בית המשפט להליכי בוררות או גישור (סעיפים 79ב ו-79ג לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] (תיקון מס' 15), תשנ"ב-1992, ס"ח 68). ראוי להזכיר בהקשר זה את הקמת המחלקות לניחוב תיקים בבתי המשפט, המסייעות בין היתר, להפנייתם של הסכסוכים להליכי בירור חלופיים כגון גישור, וזאת קודם לקיום דיון ראשון לפני בית המשפט (סעיף 82א(ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] (תיקון מס' 2), תשס"א-2001, ס"ח 498, ותקנות 3 ו-5 לתקנות בתי המשפט (מחלקה לניתוב תיקים), תשס"ב-2002, ק"ת 1198). תודה לתלמידתי בשאיר פאהום־ג'יוסי ולתלמידי טמיר בן דוד וליאור פרי, שהפנו את תשומת לבי לדוגמאות אלו.

62. ראו: Richard A. Lanham, "The Electronic Word: Literary Study and the Digital Revolution", 20 *New Literary History* (1989) 265, p. 272.

63. הקושי להגיע לחוצאות אופטימליות הביא להקמת חברות המתמחות ב-Data Mininig, חיפוש מידע באמצעות האינטרנט. מעניינת הבחירה הלשונית המתייחסת לרשת כאל מכרה, הרומזת גם על אופיה של "כריית המידע" כעמל, והן על כך שמאמץ ה"כרייה" לא תמיד מניב תוצאות. יתירה מזאת, על־פי התמונה המתחילה להתברר, שפע המידע הנגיש ברשת אינו מבטל בהכרח את תלותנו באנשי מקצוע אלא מחזיר אותנו אל המקצוענות בדלת האחורית. יתכן שבעתיד מקצועני החיפוש יתפלגו לתחומי מומחיות שונים (למשל: עורכי־דין שתחום מומחיותם יהיה חיפוש ברשת), וכתוצאת טכך ההתמקצעות תוקצן עוד יותר מכפי שידענו בעבר.

> of knowledge. Keeping an abstract, cybernetic distance from the sources of knowledge, we set up tiny funnels to capture the onrush of data. The funnels sift out the "hits" triggered by our keywords. ... We cover an enormous amount of material in an incredibly short time, but what we see comes through narrow thought channels.[64]

"תעלות־החשיבה הצרות", המאפיינות את התיפושים הממוחשבים, אינן מציגות את הסיפורים הרלבנטיים; הן קוטעות את הסיפורים, מעוותות אותם או מחמיצות אותם.

זמינותם הגבוהה של מנועי־החיפוש מרתיקה אותנו מספרים ומספריות, המבילים אוספים עצומים של סיפורים החיוניים לתפיסת מהות המשפט והגיונו – סיפורים שאיננו יכולים להרשות לעצמנו לוותר עליהם. שיח משפטי הניזון בלעדית מהרשת עשוי להניב תוצאות לקויות או דלות בשל היעדר פועלו המפרה של דמיון, המתעורר בעקבות חשיפה לסיפורים.[65] אין בדברים אלה משום המלצה לוותר על מנועי־חיפוש או אי־הכרה באפשרות להפיק תוצאות איכותיות וחשובות באמצעותם. עם זאת, אם ברצוננו להפיק

64. ראו: Michael Heim, "Logic and Intuition", *Computers and Ethics in the Cyberage* (D. Micah Hester and Paul J. Ford - eds., Prentice Hall, New Jersey, 2001) 74, p. 81.

65. השוו לרעיונותיו של רוזק באשר לצורך לשמור על קווי־גבול ברורים בין רעיונות למידע:

> It is only when we strike a clear distinction between ideas and information that we can recognize that these are radically different levels of discourse requiring different levels of evaluation. In most cases, we may be able to assess the data that flow through the program as either "right" or "wrong", a question of fact that yields to standard research methods. But the ideas that govern the data are *not* information; nor are they sacrosanct matters of mathematical logic. They are philosophical commitments, the outgrowth of experience, insight, metaphysical conviction, which must be assessed as wise or foolish, childlike or mature, realistic or fantastic, moral or wicked. That critical project spans the full range of computer software, from the video game that places the fanciful annihilation of a galaxy beneath the power of a child's thumb to the computerized war machine that places the real choice of genocide before our presidents and generals... The computer can do no better than the quality of the information selected by a human intelligence to be entered into it" (Theodore Roszak, "Computers and Reason", *Computers and Ethics in the Cyberage* (D. Micah Hester and Paul J. Ford - eds., Prentice Hall, New Jersey, 2001) 63, p. 73).

nevo.co.il

תועלת ממאגר הקולות והמחשבות העצום המיוצג באמצעות סיפורים, נראה שבשלב זה אי־אפשר להסתפק באינטרנט כספק בלעדי של ידע מחקרי.[66]

נושא אחר הנראה כראוי למבחן בהקשר של הפער בין הנרטיב לרשת הוא הקשיים המעשיים והתיאורטיים המתעוררים כאשר מבקשים ליישם קונספציות משפטיות מסורתיות על המתרחש באינטרנט.[67] ייתכן שקשיים אלה נובעים לא רק מבעיות "טכניות", אלא גם מתוסר־יכולת להפעיל כמה מהנרטיבים המשפטיים המכוננים והפונקציונליים בחלל הווירטואלי. נתבונן, לדוגמא, באופן שבו משפיעה חוויית האינטרנט על תפיסת הגבולות. עד עתה היה לכל הסיפורים המשפטיים – מכוננים כפונקציונליים – למצער מכנה משותף אחד: כולם ממוקדים בהתרחשות שאפשר למקמה בין גבולות מוגדרים. הגדרת הגבולות חיונית למשפט וחיונית לנרטיבים המשפטיים. עמדנו על האופן שבו משפיע האינטרנט על תפיסת גבולות וצירים של זמן. במקביל משפיע האינטרנט גם על תפיסת הגבולות הפיזיים. הצעתי בפתח הדברים דימוי של "מפת נרטיב", המשרטטת את רוחב השתרעותו של הנרטיב בשדה המשפט. ג'ונסון ופוסט מציעים דימוי של מפה פוליטית, המתארת את הגבולות הגיאוגרפיים בין מדינות, ולצדה "מפת משפט", המשרטטת את אזורי התחולה של המשפט.[68] עד לאחרונה היתה חפיפה כמעט מלאה בין השטחים המכוסים על־ידי שלוש המפות המיטפוריות: מפת הנרטיב, מפת הטשפט והמפה הפוליטית. כשם שמציינים ג'ונסון ופוסט, "אזורים" של משפט ומוסדות משפטיים ישימים וניתנים להפעלה בתוך גבולות פיזיים קיימים. במו־כן, צורות נרטיביות שונות היו ישימות באזורים משפטיים מובחנים. מצב דברים זה השתנה. משום שהאינטרנט קיים בכל מקום ואינו קיים באף מקום ספציפי, נפגעת היכולת הנרטיבית, תלויית רעיון הגבולות המוגדרים בתוך חלל וזמן. מאותו טעם נפגע רעיון הגבולות והריבונות הנקבעת בהתאם למתאר הגבולות: "Global computer-based communications cut across territorial borders, creating a new realm of human activity and undermining the feasibility – and legitimacy – of laws based on geographic boundaries".[69]

66. בהקשר זה מעניינת האפיזודה הבאה: בחיפוש שנעשה לאחרונה במנוע־החיפוש WESTLAW נמצאו על־פי המלה "אינטרנט" 1,262 פסקי־דין פדרליים ו־391 פסקי־דין מדינתיים. בחיפוש דומה, על־פי המלה "נעל", נמצאו 28,269 פסקי־דין פדרליים ו־37,0373 (כך במקור) פסקי־דין מדינתיים. המחברים מציינים את אופיו המטעה של נתון זה. לכאורה הוא עשוי להצביע על כך ש"נעליים" הן נושא משפטי חשוב הרבה יותר מ"אינטרנט". מהנתונים הללו אין עולה, שנעליים אינן נושא משפטי מיוחד ואף אין עולה מהם הייחודיות המאפיינת את נושא האינטרנט במשפט. Peter B. Maggs, John T. Soma and James A. Sprowl, *Internet and Computer Law* (West Group, St. Paul, Minn., 2001), iii.

67. למחקר מקיף העוסק בשאלת גבולות המשפט בעידן האינטרנט ראו ביגל (לעיל, הערה 58).

68. ראו: David R. Johnson and David G. Post, "Law and Borders: The Rise of Law in Cyberspace", 48 *Stan. L. Rev.* (1996) 1367, p. 1368.

69. שם, 1367.

פסק־דין תקדימי שניתן על־ידי בית־משפט מחוזי פדרלי בקליפורניה בפרשת *Yahoo! v. L.C.R.A.*[70] חושף חלק מהבעייתיות הנוצרת עקב טשטוש הגבולות ברשת. בפרשה זאת ביקשה יאהו! בבית־משפט מחוזי פדרלי בקליפורניה מתן הצהרה, כי פסק־דין צרפתי, שבו ציוותה יאהו! לחסום את גישתם של גולשים באינטרנט בצרפת לחומר נאצי שהוצג או הוצע למכירה באתר הראשי של יאהו! הממוקם בקליפורניה, אינו אכיף בארצות־הברית. פסק־הדין הצרפתי לא הביא בחשבון את החוקה האמריקנית והזכויות שהיא מעניקה. בית־המשפט האמריקני קיבל את הבקשה ונתן את ההצהרה שהתבקשה,[71] מן הטעם שהצו אשר ניתן בצרפת סותר את התיקון הראשון. החלטה זו, בין אם מסכימים עם הנמקתה בין אם לאו, מדגימה את סוג הקשיים שיש להתמודד עמם כאשר באים ליישם תבניות־יסוד נרטיביות, שבמרכזן תפיסות גבולות וריבונות מסורתיות על התרחשויות בהלל הרשת. בקשיים האלה ובצורך ביצירת תפיסות הדשות, ההולמות את עידן האינטרנט, דנה השופטת האמריקנית ננסי גרטנר, בהתייחסה לסוגיה של הפרת סימני־מסחר ברשת:

> The change is significant. Physical boundaries typically have framed legal boundaries, in effect creating signposts that warn that we will be required after crossing to abide by different rules... To impose traditional territorial concepts on the commercial uses of the Internet has dramatic implications, opening the Web user up to inconsistent regulations throughout the fifty states, indeed, throughout the globe. It also raises the possibility of dramatically chilling what may well be "the most participatory marketplace of

70. ראו: *Yahoo! Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme Et L'antisemitisme* 169 F. Supp. 2d 1181 (N.D. Cal. 2001) (להלן: פרשת יאהו!). להחלטה המקדמית באשר לנושא השיפוט ראו: *Yahoo! Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme Et L'antisemitisme* 145 F. Supp. 2d 1168 (2001).

71. בסיכום החלטתו כתב השופט Fogel:

> Yahoo! seeks a declaration from this court that the first amendment precludes enforcement within the United States of a French order intended to regulate the content of its speech over the Internet. Yahho! has shown that the French order is valid under the laws of France, that it may be enforced with retroactive penalties, and that the ongoing possibility of its enforcement in the Unites States chills Yahoo!'s First Amendment rights. Yahoo! also has shown that an actual controversy exists and that the threat to its constitutional rights is real and immediate. Defendants have failed to show... the existence of which could be shown through further discovery. Accordingly, the motion for summary judgment will be granted. ראו פרשת יאהו! (לעיל, הערה 70), 1194.

nevo.co.il

> mass speech that this country - and indeed the world - has yet seen" (ACLU v. Reno, 929 F.Supp. 824, 881). As a result courts have been, and should be, cautious in applying traditional concepts.[72]

יש להניח, שתפיסות חדשות אכן יתפתחו, והדבר יתרחש בעקבות כינונן של תבניות נרטיביות חדשות.[73] אולם כדי שנוכל לעשות שימוש יצירתי בסיפורים חדשים כדי לנווט בסייברספייס, יש לשמר את היכולת הנרטיבית – אותה יכולת שחוויית האינטרנט פוגעת בה.

ה. סיום

בעשור הראשון של המילניום הנוכחי האינטרנט מציב שאלות רבות בדבר משפט, תרבות, כוח ויצירתיות. גם אם השאלות הן חדשות, סיפורים שנוצרו וה מכבר הם בין הכלים עמם ניתן ליצור את התשובות.

היחסים בין אינטרנט, נרטיב ומשפט הם דינמיים, מורכבים ורחוקים מהתגבשות סופית. עם זאת, כבר עתה אפשר לשער, כי האינטרנט יוביל ויקדם שינויים של ממש הן באופן השימוש בנרטיבים הן באופן הבנת המשפט. הנרטיבים המכוננים והפונקציונליים המוכרים לא ייעלמו, אך אפשר שישתנו מאוד. אפשר שבימים אלה מתעצבים נרטיבים חדשים, שיקושרו לימים עם תפיסות משפטיות חדשניות. ייתכן שפרשיות נאפסטר,[74] מיקרוסופט[75] ויאהוו,[76] על התפתחויותיהן הלוטות עדיין בערפל, יניבו נרטיבים מכוננים חדשים. ייתכן שסיפורים אחרים יוכו בתפקיד. אם סיפורים מייצגים את קשת האפשרויות האנושית, סיפורים הם שיהיו מענה לאתגרים חדשים, לצרכים דחופים.

סיפורים הם חיוניים, והמשפט, כמוסדות חברתיים אחרים, יוסיף להיזקק להם. כותב ולטר בנימין: "תוך פרקי זמן היסטוריים ארוכים משתנה, עם כלל אורח הקיום של חברות

---

72. ראו: *Digital Equipment Corporation v. Alta Vista Technology, Inc.* 960 F. Supp. 456, 463 (1997).

73. למעשה, גם עתה סיפורים הם הכלי שמשתמשים בהם לעתים קרובות כדי לתאר כמה מהקשיים הקונספטואליים שחוויית האינטרנט יוצרת. כך בלומלי, דילייני ופורד פונים לסיפורים כאשר הם מבקשים לתאר את האתגר שמציב האינטרנט בפני התיאוריה והפרקטיקה הכרוכים בדיון הריבונות הלאומית. הם מציבים את טרגדיית המינוט – סיפור הצוות שהרג נער סיפון בלב ים כדי לשרוד – לצד נרטיב משפטי חדש, שבמרכזו נער מפלורידה אשר שיגר איומים לרשת. שני הסיפורים משמשים לכותבים מצע ורקע לצורך עיסוק בשאלה הגדולה, "היכן הוא המשפט"? Nicholas Blomley, David Delaney and Richard T. Ford, *The Legal Geographies Reader* (Blackwell Publishers, Oxford, 2001), xiiv.

74. ראו: *A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.* 284 F.3d 1091 (2002).

75. ראו: *Microsoft Corp. v. United States* 534 U.S. 952 (2001).

76. ראו פרשת יאהוו (לעיל, הערה 70).

אנוש, גם אופן התפיסה החושית שלהן. האופן שבו התפיסה האנושית מתארגנת – המדיום שבו היא מתרחשת – מותנה לא רק טבעית אלא גם היסטורית."[77] שינויי תפיסה כאלה יתרחשו גם בעקבות המעבר לעידן האינטרנט.[78]

הפער בין חוויית האינטרנט ובין תפיסה גרטיבית אינו בלתי־עביר ולמעשה גם אינו חדש, למרות האיכות העכשווית המובהקת של הרשת.

למתח בין הרצון לבנות לנו "עיר ומגדל וראשו בשמים",[79] שבו ישכון "עם אחד ושפה אחת לכולם",[80] ובין החשש ממצב שבו "לא ישמעו איש את שפת רעהו"[81] שורשים מיתיים עמוקים בתרבות האנושית. חזון המגדל שבו דוברים שפה אחת הוא חזון השליטה במכלול, העשוי להפוך לסיוט האובדן במרחב חסר־גבולות.

הקונפליקט שניסיתי לתאר כאן, בין שלטון הרשת ובין אובדן הסיפור, הוא הד עכשווי לאותו מטה־סיפור עתיק: ביטול גבולות המטשטש את היכולת ליצור סיפורים, להקשיב לסיפורים, לראות חלקים מובחנים במציאות ולהפעיל סוגי שיפוט שונים באשר אליהם. אולם, וגם זה חלק מאותו מטה־סיפור מיתולוגי, בסופו של דבר תמיד מושגים איזונים כאלה או אחרים בין תפיסת המכלול ובין תפיסת חלקיו, בין הדחף להפליג לתוך האינסוף ובין הצורך למקד את המבט במובלעת מוגבלת, בין הכאוס ובין הסיפור.

77. ראו בנימין (לעיל, הערה 54), 23.

78. עתידנים מנסים לעמוד על טיבם המשוער של שינויים אלה. כך, ג'נט מוריי משרטטת דמות של "cyberbard" – מספרי סיפורים שהם "half hacker, half bard" המובילים את הדמיון הספרותי לעבר טריטוריות לא־נודעות (Janet Murray, *Hamlet on the Holodeck: The Future of Narrative in Cyberspace* (Free Press, New York, 2001), 9). להצעות שעניינן ארגון־מחדש של צורות שיח ודרכי חשיבה בעידן הרשת ראו: Paul Virilio, *The Aesthetics of Disappearance* (Semiotext(e), New York, 1991); Otto Imken, "The Convergence of Virtual and Actual in the Global Matrix: Artificial Life, Geo-Economics and Psychogeography", *Virtual Geographies: Bodies, Space and Relations* (Mike Crang, Phil Crang and Jon May - eds., Routledge, London, 1999) 92; Nick Bingham, "Unthinkable Complexity? Cyberspace otherwise", *Virtual Geographies: Bodies, Space and Relations* (Mike Crang, Phil Crang and Jon May – eds., Routledge, London, 1999) 244; Marcus A. Doel and David B. Clarke, "Virtual worlds: Simulation, Suppletion, S(ed)uction and Simulacra" *Virtual Geographies: Bodies, Space and Relations* (Mike Crang, Phil Crang and Jon May – eds., Routledge, London, 1999) 261; *Cyberspace, Cyberbodies, Cyberpunk: Cultures of Technological Embodiment* (Mike Featherstone and Roger Burrows - eds., Sage, London, 1995); Donna J. Harraway, *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan®Meets_OncoNouseTM* (Roudledge, New York, 1997); David R. Koepsell, *The Ontology of Cyberspace* (Open Court, Chicago, 2000).

79. בראשית יא, ד.

80. שם שם, ו.

81. שם שם, ז.

nevo.co.il